

**Commentaar op het rapport *Waarom?Daarom!*
(Een terreinverkenning van het vakgebied *Beeldcultuur*
door de didactiekcommissie NVTO)**

**door Sarah Blom
Algemeen onderwijskundige
Instituut voor de lerarenopleiding UvA**

Toelichting:

Het is een nuttige en goede zaak dat deze nota er ligt. Endogene en exogene ontwikkelingen die leiden tot het herschikken en herbenoemen van een vakgebied vragen om een nieuwe legitimering die door het veld wordt gedragen. Al was het alleen al om elkaar als docenten van de verschillende beeldende vakken goed te verstaan. Of om een gedegen verhaal te hebben in relatie tot de andere schoolvakken en tot een breder publiek dat moet begrijpen waar een nieuw vakgebied als *Beeldcultuur* nu eigenlijk over gaat. In de nota *Waarom?Daarom!* worden in dit opzicht goede bouwstenen aangedragen. Als buitenstaander (zoal ik mijzelf ook beschouw) krijg je al lezende inzicht in wat in het vakgebied *Beeldcultuur* met elkaar verbonden wordt en wat voor de docenten van de verschillende beeldende vakken de grootste gemene deler is (kennis van beeld cultuur) en wat juist het vak-eigene blijft (de methodiek/de discipline).

Mijn commentaar is tweeledig. Het betreft ten eerste een aspect dat ik mis in de legitimering van het vakgebied. Dat is de leer- en ontwikkelingspsychologische legitimering. Af en toe heb ik wel een term aangetroffen die naar de leerling verwijst (zoals ‘beeldende ontwikkeling’, of ‘rekening houden met individuele verschillen’), maar ik mis vanuit die invalshoek de rode draad. Die leer- en ontwikkelingspsychologische rode draad zie ik niet als iets los staands, maar als een lijn die noodzakelijk en logisch is verweven met de legitimering en opbouw van het vakgebied en met de maatschappelijke/culturele ontwikkelingen die het vakgebied zijn relevantie verschaffen.

In de tweede plaats betreft mijn commentaar de leesbaarheid van de nota voor een relatieve buitenstaander. Ik vind sommige delen van de nota niet zo helder en toegankelijk. Hoewel ik niet weet of de commissie dit van mij verwacht, heb ik toch een aantal suggesties voor het toegankelijker maken van de nota opgeschreven. In verband met de beperkte tijd blijft het bij suggesties. Ik hoop desondanks dat u er iets aan heeft.

Commentaar 1: de leer- en ontwikkelingspsychologische legitimering ontbreekt

In leerplanteorieën is het gangbaar de selectie van leerinhouden voor een schoolvak te legitimeren vanuit drie invalshoeken: de discipline (wetenschappelijk en/of vakexperts), de maatschappij (het maatschappelijk belang dat aan een vak(gebied) wordt gehecht kan verschuiven) en het kind, c.q. de lerende (waarbij het gaat om leer- en ontwikkelingspsychologische inzichten die ook weer kunnen verschuiven). Bij de selectie van leerinhouden gaat het om het *Wat?*. Daarnaast en onlosmakelijk in samenhang daarmee gaat het bij de legitimering van een vakgebied om het *Hoe?* (opnieuw afgeleid vanuit discipline, maatschappelijke context en leerling) en om het *voor Wie?* (welk deel van de vakinhoud wordt op welke wijze aan welke leerlingen aangeboden?). Verder wordt dikwijls nog eens apart de *Waarom?*-vraag toegevoegd, maar als het om een legitimering gaat is dat in feite een open deur.

Waar ik nu op in wil gaan is vooral de leer- en ontwikkelingspsychologische onderbouwing van de *Wat?*-vraag. Die onderbouwing mis ik, en zo die er wel zou zijn, zou die m.i. tot een andere ordening van de kern van het vakgebied *Beeldcultuur* leiden. Ik heb mij al lezende afgevraagd wat een leerling nu eigenlijk gaat begrijpen van dit vakgebied. Waarom moet hij er iets over leren? Wat is de relevantie voor hem, meer dan dat het leuk/niet leuk is om te tekenen? 'Beeld' blijft abstract zolang het niet verbonden wordt aan wat mensen ermee willen, ermee doen. Beelden maken en visueel denken is een menselijke activiteit die cultuurhistorisch gezien ontzettend belangrijk is: als kunstuiting, als gelegenheid biedend tot esthetisch genot, als communicatiemiddel, als manipulatiemiddel enz. Achter deze betekenissen van beeld zitten mensen die er iets mee willen. Mij lijkt het voor de identificatiemogelijkheden van de leerling (en dus voor het toegang krijgen tot het vakgebied en voor de begripsontwikkeling) belangrijk dat producenten, consumenten en manipulators van beelden met hun intenties en met het beeld zelf verbonden worden. Het inbrengen van het perspectief van de leerling leidt m.a.w. tot een verbreding van de kern van het vakgebied: in *Beeldcultuur* staat *cultuur* voor menselijke, *culturele activiteit*. Alleen zo zal de leerling zichzelf ook als schepper en beoordelaar van beelden kunnen gaan zien.

Deze aanvulling - het beantwoorden van de *Wat?*-vraag mede vanuit het perspectief van een zich ontwikkelende leerling - ontleen ik aan de leer- en ontwikkelingspsychologische inzichten van L.S.Vygotsky (en velen die na hem de Cultuurhistorische theorie hebben uitgewerkt) en J.S.Bruner. Beiden lijken mij zeer passend bij de uitgangspunten van de onderhavige nota; naar Bruner wordt ook al verwezen. Een voordeel van deze aanvulling is dat je in verdere uitwerkingen – c.q. bij de beantwoording van de *Hoe?* - en de *voor Wie?* – vragen – het vakgebied concentrisch kunt opbouwen, bijvoorbeeld door steeds verder menselijke activiteit rond *Beelden* in kaart te brengen en dit op te hangen aan de verschillende cultuurdragers, producenten en gebruikers van *Beelden*. Alleen via een uitgewerkt activiteitsconcept zal de leerling in staat zijn de receptieve, productieve en reflectieve kanten van het vakgebied betekenisvol met elkaar in verband te brengen.

Commentaar 2: suggesties voor het toegankelijker maken van tekstdelen

In verband met tijdgebrek beperk ik mij hier tot een opsomming. Als dat soms wat directief overkomt is dat daaraan te wijten. Ik houd de volgorde van de pagina's aan.

p. 4: Deze paragraaf is een moeilijke introductie voor een relatieve buitenstaander.

Suggesties: beschrijf de huidige situatie duidelijker; geef eerst kaders aan en hoe die veranderd zijn, dan desgewenst endogene en exogene ontwikkelingen (als achtergrond); geef lijst met afkortingen.

p. 5: Eerlijk gezegd vind ik de dilemma's er nogal plompverloren staan. Waar komen ze uit voort? Pas nadat ik 2.2 (Productie, Receptie, Reflectie) en bijlage 2 (Integratie, Samenhang, Samenwerking) had gelezen kon ik ze plaatsen, maar nog steeds vind ik ze niet sterk. Zijn het echte dilemma's? Is het niet beter om een probleemanalyse te maken in termen van spanningsverhoudingen en die vooraf te laten gaan aan een iets uitgebreidere uitleg van de ontwikkelingen en discussies in het vakgebied. Die zou dan bijvoorbeeld geordend kunnen worden aan de hand van de vier vragen (*Wat?*, *Hoe?*, *voor Wie?* en *Waarom?*). M.a.w.: wat is er veranderd in de keuzen en waarom of waardoor? Wat zijn de consequenties geweest? Specifiek: onder dilemma 1, laatste zin: is de kernvraag echt op welke wijze beeldcultuur het beste aansluit bij de doelstellingen van het vigerende onderwijs? De indruk ontstaat dat het vakgebied geheel adaptief is. Dat lijkt me in tegenspraak met de bedoeling van de nota.

p.7. Visietekst vind ik helaas ook niet zo helder, de visie lijkt uit losse elementen te bestaan; zie mijn opmerkingen bij p. 4 en 5.

p.7, 8 en 9. paragrafen 2.2 en 2.3 vind ik als buitenstaander helder. Deze helderheid zou wellicht naar voren geschoven kunnen worden, als de commissie niet voelt voor mijn eerdere suggesties.

p. 16. In paragraaf 4.2 (Acties van docenten in de klas) mis ik de invalshoek van spanningsverhoudingen (tussen wat de kaders zijn, wat het vakgebied idealiter zou moeten zijn en wat de individuele docent wil en vermag) en van de lerende (zie commentaar 1).

p. 18. De tweede startbekwaamheid laat zien dat de leer- en ontwikkelingspsychologische component ontbreekt. Alleen ingaan op individuele verschillen tussen leerlingen betekent dat je je beperkt tot de differentiële psychologie. Dat is te beperkt. Een aanvulling is nodig met algemene leer- en ontwikkelingspsychologie (zie commentaar 1).

Bij component 4 zou ik de relatie met maatschappelijke instellingen veel specifieker invullen. Welke instellingen doen iets met *Beeldcultuur*?

p. 19. In principe vind ik het heel aardig om in dilemma's keuzen aan te geven. Zie alleen mijn opmerkingen over de geformuleerde dilemma's. Hier mis ik ook weer de leer- en ontwikkelingspsychologische invalshoek, en, in samenhang daarmee, het zien van *Beeldcultuur* als (neerslag van) menselijke activiteit.

p. 24. Bovenste zin: ligt dat zo strikt anders voor film en architectuur? Ik kan allerlei tegenvoorbeelden bedenken die met name geïntegreerde kunstvormen betreffen, maar ook een beeldhouwwerk bijvoorbeeld.

Einde 2^e alinea: Wie is nou *meester*? Ik dacht dat het meesterschap aan de methode/ discipline gebonden was.

Amsterdam, 16 september 2002